

TERESA RETMAŃSKA

WSP Bydgoszcz

REALIZACJA WYCIECZEK DO ZAKŁADÓW PRODUKCYJNYCH W KLASACH V-VIII
SZKOŁY PODSTAWOWEJ /KOMUNIKAT Z BADAŃ/

1. Założenia programowe wycieczek do zakładów produkcyjnych

Intencją programów nauczania zajęć praktyczno-technicznych, wychowania technicznego i pracy-techniki jest, między innymi, zbliżenie dzieci i młodzieży do działalności produkcyjnej ludzi dorosłych. Kontakt ten i uczestnictwo w produkcji ma odbywać się głównie poprzez realizację praktyk uczniowskich w zakładach przemysłowych oraz wycieczki do tych zakładów.

Na temat organizacji, znaczenia wychowawczego i dydaktycznego tej formy pracy w szkole wypowiadają się między innymi tacy autorzy jak: W. Okoń,¹ S. Szajek², St. Słomkiewicz³, I. Berne⁴, Z. i St. Czajkowsy⁵, Cz. Paliński⁶, T. Piasecki⁷, T. Nowacki⁸, Cz. Kupisiewicz⁹ i inni.

Obiektami przedstawiającymi największą wartość z punktu widzenia politechnicznego i wychowawczego są dobrze wyposażone i dobrze zorganizowane zakłady produkcyjne¹⁰. O wycieczkach do tych zakładów wypowiada się także bardzo pozytywnie W. Okoń twierdząc, że „Spośród wszystkich wycieczek na pierwszy plan wysuwają się wycieczki przyrodnicze i wycieczki do zakładów pracy /.../. Wycieczki do zakładów produkcyjnych odgrywają poważną rolę w kształceniu politechnicznym”¹¹.

Układ tematyki wycieczek w poszczególnych klasach wiąże się między innymi z typową dla danej klasy formą organizacji pracy.

I tak w klasie V wiąże się z pracą indywidualną - „równym frontem”, w klasie VI - z pracą zespołową, w klasie VII - z pracą seryjną a w klasie VIII - z produkcją potokową. Ponadto zalecane miejsce i cel wycieczek pozostają w ścisłym związku z treściami nauczania zajęć praktyczno-technicznych w danej klasie.

Uwagi o realizacji programu określają także sprawę przygotowania się nauczyciela do prowadzenia wycieczki oraz podają, na jakie problemy należy kierować uwagę uczniów w trakcie jej trwania¹². Program podaje także, że w ciągu roku dla danej klasy należy przeznaczyć na dwie wycieczki do zakładów produkcyjnych łącznie 6 godzin.

Celem tego opracowania jest ukazanie stopnia realizacji programu wycieczek w klasach V-VIII szkół podstawowych / w środowisku miejskim i wiejskim/ oraz niektórych czynników warunkujących organizację tego typu uczenia się techniki.

2. Badania nad realizacją wycieczek technicznych w klasach V-VIII

Materiał badawczy służący za podstawę do analizy w omawianym problemie uzyskano na podstawie przeprowadzonych wywiadów ze 125 nauczycielami zajęć praktyczno-technicznych ze 125 szkół podstawowych województw: bydgoskiego, toruńskiego, białostockiego, elbląskiego i pilskiego w roku szkolnym 1976/77. Badania przeprowadzone były w środowisku wiejskim / 57 osób/ i miejskim / 68 osób/. Spośród 125 badanych nauczycieli 111 posiadało przygotowanie specjalistyczne¹³ do nauczania przedmiotu, 14 to nauczyciele nie przygotowani do nauczania zajęć praktyczno-technicznych.

Narzędziem badawczym był specjalnie przygotowany kwestionariusz, który zawierał pytania dotyczące:

- danych osobowych /stażu pracy, płci, kierunku ukończonych studiów/,
- warunków pracy zawodowej /typu placówki oświatowej, miejsca

- pracy, wymiaru godzin dydaktycznych, liczby nauczycieli uczących zajęć praktyczno - technicznych, liczebności grup uczniowskich podczas zajęć /
- realizacji wycieczek do zakładów produkcyjnych / liczby i rodzaju zwiedzanych zakładów, czasu realizacji wycieczek, trudności w ich organizowaniu/.

Dane uzyskane w wyniku przeprowadzonych badań pozwalają na wyciągnięcie następujących spostrzeżeń i wniosków. Otóż sytuacja w zakresie organizowania wycieczek jest korzystniejsza w szkołach miejskich, które zarówno w klasach V, VI, VII jak i VIII przeprowadzają ich więcej /por. tabela 1/

Tabela 1
Środowisko a liczba organizowanych wycieczek w poszczególnych klasach

Środowisko	Klasy							
	V		VI		VII		VIII	
	liczba	śred.	liczba	śred.	liczba	śred.	liczba	śred.
Miasto	118	1,74	131	1,93	164	2,42	179	2,63
Wieś	86	1,5	85	1,49	99	1,74	106	1,85
Srednia	204	1,63	216	1,73	263	2,1	285	2,29

Większa liczba wycieczek w szkołach miejskich wynika prawdopodobnie z faktu, że szkoły te mają dostęp do zakładów produkcyjnych i mniejsze kłopoty z nawiązaniem wszelkich kontaktów niezbędnych do zwiedzania. Potwierdzeniem tego są podane przez nauczycieli szkół wiejskich trudności związane z organizowaniem wycieczek.

Przeprowadzone badania wykazały także, że pewien procent nauczycieli nie realizuje w pełni wskazań programu nauczania w zakresie organizowania wycieczek do zakładów produkcyjnych. Przy-

czyn tego stanu rzeczy szukano wśród wielu czynników. Jednym z nich było posiadane przez nauczycieli wykształcenie. Okazało się jednak, że nie ma ono bezpośredniego wpływu na liczbę przeprowadzonych wycieczek. Nauczyciele z wyższym wykształceniem zawodowym organizowali ich najwięcej, na drugim miejscu znaleźli się nauczyciele po liceum pedagogicznym, a dopiero na trzecim miejscu nauczyciele z ukończonymi wyższymi studiami magisterskimi.

W wyniku badań okazało się, że istnieje inny czynnik, który ma wpływ na liczbę organizowanych wycieczek. Jest nim doświadczenie pedagogiczne nauczycieli. Doświadczeni nauczyciele, o stażu powyżej 9 lat, organizowali wycieczek najwięcej. Nasuwa się w tym miejscu pytanie, dlaczego młodzi nauczyciele rzadziej realizują program nauczania poprzez wycieczki? Czy nie wierzą w skuteczność tej metody, czy obawiają się trudności związanych z przygotowaniem i przeprowadzeniem wycieczki? Zagadnienie to, jak i wiele innych związanych z realizacją wycieczek, wymaga odrębnych badań i analiz.

Z omawianym problemem wiąże się także obciążenie nauczycieli w przedmiocie zajęć praktyczno-technicznych. Jest to ważne zagadnienie bowiem rzutuje ono na możliwość przygotowania się nauczycieli do prowadzenia lekcji, przygotowanie bazy materiałowej oraz właściwe przygotowanie i prowadzenie wycieczek dydaktycznych. W przypadku badanych nauczycieli stwierdzono, że te osoby, które uczą kilku przedmiotów, a zajęć praktyczno-technicznych w niepełnym wymiarze, nie są w stanie przygotować się starannie do wszystkich lekcji, a w tym i organizować pracochłonne i czasochłonne wycieczki. Z uzyskanych danych wynika, że najwięcej wycieczek w poszczególnych klasach organizowali nauczyciele uczący tego przedmiotu w wymiarze ponad 20 godzin tygodniowo. Ta grupa ludzi ucząc tylko jednego przedmiotu mogła poświęcić przygotowaniu zajęć znacznie więcej czasu aniżeli pozostali badani. Nasuwa

się więc wniosek, że istnieje ścisła zależność między efektywnością pracy nauczyciela w badanym zakresie, a stopniem wykorzystania jego kwalifikacji.

Niezadawalający stopień realizacji wycieczek ma także swoje źródło w trudnościach organizacyjnych, które wręcz uniemożliwiają przeprowadzenie tego typu zajęć.

Jedną z tych przyczyn jest duża liczebność grup /32-35 uczniów w grupie/. Jeden nauczyciel w takiej sytuacji nie jest w stanie zapewnić uczniom należytego bezpieczeństwa, a szkoła najczęściej nie ma możliwości oddelegowania na ten czas innego nauczyciela - opiekuna grupy. Ponadto nie zawsze zakłady pracy są w stanie przyjąć tak liczną grupę młodzieży podczas pracy maszyn i urządzeń, ze względu na grożące niebezpieczeństwo.

Reasumując powyższe rozważania należy stwierdzić, że nieomal w każdej badanej placówce respondenci napotykali na szereg trudności w prawidłowym organizowaniu wycieczek technicznych. Do najczęściej występujących zaliczyłabym:

- dużą odległość między szkołą a zakładem przemysłowym,
- brak środków lokomocji,
- znaczne koszty przejazdów i trudności w uzyskaniu funduszy na dofinansowanie,
- zakłócenie przez szkoły pracy w zakładach,
- brak umowy między władzami oświatowymi a zakładami produkcyjnymi,
- zakaz przyjmowania wycieczek lub limitowanie ich ilości przez niektóre zakłady,
- brak przewodników dla wycieczek w poszczególnych zakładach.

W wypowiedziach licznej grupy respondentów zawarte były pewne propozycje, które mogą usprawnić organizację wycieczek do zakładów produkcyjnych. Badani wnioskowali, aby:

- wyposażyć zbiorcze szkoły gminne w autokary, które nie tylko rozwiązałyby problem dojazdów młodzieży do szkół, ale także

- problem organizowania wycieczek,
- sporządzić wykaz tych zakładów pracy, które mogą zwiedzać uczniowie poszczególnych klas z podaniem profilu produkcji,
 - w przypadku dużego przedsiębiorstwa ustalić stałych przewodników,
 - ustalić współpracę między szkołą a zakładem produkcyjnym,
 - usprawnić etap wstępnego zakładzania formalności związanych z przygotowaniem wycieczki,
 - włączyć zakłady opiekuńcze do niesienia pomocy finansowej /dofinansowanie kosztów wycieczki/,
 - organizować wycieczki w okresie najmniej napiętych planów produkcyjnych /ogłosić dni otwarte zakładu/,
 - zorganizować dostarczenie do szkół materiałów propagandowych,
 - rozszerzyć pomoc na rzecz zakładów pracy ze strony szkół w ramach prac społecznie użytecznych.

Przedstawione w opracowaniu czynniki mające wpływ na organizowanie wycieczek dydaktycznych oraz zaproponowane usprawnienia w tym zakresie winny stanowić materiał do analizy dla dyrekcji szkół i administracji oświaty.

Analiza materiału badawczego nasuwa także wniosek o potrzebie dalszego prowadzenia badań w tym temacie. Wydaje się, że szczególnego zainteresowania wymagają między innymi problemy związane z treściami, metodami i skutecznością realizacji materiału nauczania poprzez wycieczki.

Przypisy

¹ W. Okoń: /W:/ B. Suchodolski red. Zarys Pedagogiki t. 2, Warszawa 1962, s.105

² S. Szajek : Kształcenie politechniczne a zawodowe, Warszawa 1970

³ S. Słomkiewicz: Samodzielne myślenie i działanie techniczne

- uczniów, Warszawa 1971
- 4 I. Berne, Zajęcia w terenie. Poradnik dla nauczycieli geografii, Warszawa 1974
 - 5 Z. Czajkowska, St. Czajkowski, Wycieczka uczy i wychowuje, Warszawa 1964
 - 6 Cz. Paliński, Wychowawcza rola wycieczek, Wychowanie 1965, nr 3
Cz. Paliński, Wychowawcze znaczenie wycieczek do zakładów produkcyjnych, Wychowanie, 1966 nr 7
 - 7 T. Piasecki, Wycieczki ważnym elementem preorientacji zawodowej, Wychowanie, 1969, nr 2
 - 8 T. Nowacki, Treść i proces kształcenia politechnicznego, Warszawa 1966
 - 9 Cz. Kupisiewicz, Podstawy dydaktyki ogólnej, Warszawa 1973
 - 10 Por. Cz. Paliński, Wychowawcze znaczenie ..., op.cit., s.23
 - 11 W. Okoń, op. cit., s. 318
 - 12 Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej, Warszawa 1964, s.515
 - 13 Jako kryterium przygotowania specjalistycznego do nauczania zajęć praktyczno-technicznych przyjęto ukończenie studiów przynajmniej na poziomie Studium Nauczycielskiego / w przypadku, gdy przedmiot ten stanowił jedną lub główną specjalizację/.

INDUSTRIAL VISITS BY PRIMARY SCHOOL CLASSES V-VIII /RESEARCH
COMUNICATION /

Summary

The number of industrial visits / as part of the Technical Education syllabus/ by pupils in classes V-VIII of primary schools in towns in the country is discussed. Also discussed are the reasons why too few such visits are organised, and proposi-

tions for rationalising their organisation.

РЕАЛИЗАЦИЯ УРОКОВ ДИДАКТИЧЕСКИХ /ТЕХНИЧЕСКИХ/ ЭКСКУРСИЙ
В 5-8 КЛАССАХ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ /КРАТКОЕ СООБЩЕНИЕ/

Р е з ю м е

В статье представлена на основании исследований, проведенных автором, степень реализации программы экскурсий в 5-8 классах основных школ в городе и в деревне по техническим занятиям. Указан ряд факторов, влияющих на организацию недостаточного количества уроков этого типа, и высказаны предложения, которые могут улучшить организацию дидактических экскурсий на производственные предприятия.